

Peter Košak

Strokovna skrb za nekdanje pripadnike MORS, njihovo kakovostno staranje in medgeneracijsko sodelovanje¹

POVZETEK

Članek prikazuje strokovno skrb za nekdanje pripadnike Ministrstva za obrambo, njihovo kakovostno staranje in medgeneracijsko sodelovanje s poudarkom na usposabljanju voditeljev medgeneracijskih skupin za kakovostno starost ter analizira uvajanje prvih medgeneracijskih skupin za upokojene pripadnike Ministrstva in Slovenske vojske, ki so nastale v letu 2009 na principu strokovne pomoči pri aktiviranju njihovih lastnih virov moči. V članku je prikazan nastanek sedmih medgeneracijskih skupin za kakovostno starost in njihova povezanost v mrežo. Te skupine se ob upoštevanju vseh strokovnih izhodišč bistveno razlikujejo od do sedaj znanih skupin. Tako voditelji kot članstvo so zelo raznoliki po spolu in starosti, medtem ko jim je skupna stanovska pripadnost v aktivni dobi. Analiza je pokazala, da se voditelji skupin skozi prostovoljsko delo pripravljajo na lastno starost. Številne pasti, ki so spremljale nastanek, razvoj in delovanje skupin, pa sproti rešujejo na ustvarjalen način, v obliki rednih mesečnih izobraževalnih in intervijskih srečanj.

Ključne besede: staranje, medgeneracijske skupine, samopomoč, Slovenska vojska, upokojenci MORS-a, usposabljanje voditeljev skupin, prostovoljsko delo

AVTOR: Peter Košak je diplomant Letalske vojaške akademije z dolgoletnimi izkušnjami na andragoškem in kadrovskega področju. Na MORS-u je zaposlen od leta 1990, pred tremi leti pa je bil prerazporejen na dolžnost višjega svetovalca v Sektorju za odhode iz vojaške službe, Oddelku skrbi za nekdanje pripadnike. V tem obdobju je opravil usposabljanje za voditelja medgeneracijske skupine za kakovostno starost, ki ga je za MORS izvedel Inštitut Antona Trstenjaka, in specializacijo iz menedžmenta v socialnem delu na Fakulteti za socialno delo. Je voditelj medgeneracijske skupine Dolenjski bršljan v Novem mestu in organizator mreže medgeneracijskih skupin za kakovostno starost na MORS-u.

ABSTRACT

Professional care for former members of the MDRS, their quality ageing and intergenerational cooperation

The article presents professional care for former members of the Ministry of defence, their quality ageing and intergenerational cooperation. It emphasises the training of

¹ Članek spoznanja črpa iz avtorjevega specialističnega dela: Košak Peter (2010). *Evalvacija programa usposabljanja voditeljev MS za kakovostno starost MORS (specialistično delo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

leaders of intergenerational groups for quality ageing and analyses the introduction of first intergenerational groups for retired members of the Ministry and Slovenian armed forces, which were formed in the year 2009 following the principle of professional help in activating their own sources of strength. The article presents the development of seven intergenerational groups for quality ageing and their connection in a network that—taking into account all professional principles—differ fundamentally from groups that we have known so far. Both the leaders and members are very varied in terms of sex and age, while they share their professional belonging in active age. The analysis has shown that the leaders of groups, through their volunteer work, are preparing for their own old age. Numerous traps that have accompanied the formation, development and operation of groups are dealt with regularly in a creative way in the form of regular monthly educational and intervision meetings.

Key words: ageing, intergenerational groups, self-help, Slovenian army, MoD pensioners, group leaders training, voluntary work

Author: Peter Košak is an Aviation Military Academy graduate with many years of experience in adult education and personnel management. He has been an MoD employee since 1990 and has for the past three years performed the duties of a higher advisor at the Discharge from Military Service Division, Department of Care for Former Members. During this time he has completed training for leaders of intergenerational groups for quality ageing, organised for the MoD by Anton Trstenjak Institute. He has also specialised in social work management at the Faculty of Social Work. He is the leader of the intergenerational group called “Dolenjski Bršljan” in Novo mesto and the organiser of the network of intergenerational groups for quality ageing at the MoD.

1. UVOD

Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (v nadaljevanju MORS) opravlja upravne in strokovne zadeve, ki se nanašajo na obrambni načrt države, razvoj, organizacijo, opremljanje, delovanje in vodenje Slovenske vojske, priprave civilne obrambe, upravne zveze in kriptografsko zaščito v obrambnem sistemu, vojaško šolstvo, organizacijo, priprave in izvajanje sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter pravice in dolžnosti državljanov na obrambnem področju ter v zaščiti in reševanju. Sodi v t. i. državotvorno ministrstvo in je poleg Ministrstva za notranje zadeve najštevilčnejše ministrstvo, ki zaposluje okoli 9000 oseb. Po svoji strukturi je sestavljeno iz Slovenske vojske (v nadaljevanju SV), ki predstavlja uniformirani del (okoli 7600 oseb) in upravni del (okoli 1400 oseb). Zaposleni v upravnem delu imajo status javnega uslužbenca.

Pripadniki SV so vojaki, podčastniki, častniki in vojaški uslužbenci po sistemu »piramide«, kar pomeni, da so najštevilčnejše zastopani vojaki in najmanj častniki ter vojaški uslužbenci. Njihovo delo je v sistemu plač uslužbencev javnega sektorja vrednoteno tako, da večji del plače predstavljajo dodatki, ki jih narekujejo »specifika« poklica in povečan obseg dela, vendar pa ne sodijo v pokojninsko osnovo. Življenje in delo poklicnih voja-

kov pa se močno razlikuje od drugih, običajnih poklicev. Morda je deloma, v nekaterih segmentih, primerljivo delu policista ali poklicnega gasilca, dodati pa je potrebno tudi dejstvo, da so naši vojaki vse pogosteje in številčnejše prisotni na mednarodnih operacijah v tujini, kar predstavlja dodatne obremenitve in stres tako njim samim kot tudi njihovim družinam.

Vojak lahko opravlja svoj poklic, kar pomeni, da je zaposlen v SV, do 45. leta starosti, podčastniki in častniki pa do izpolnitve enega od pogojev za upokojitev. Tako narekujeja Zakon o obrambi ZObr-UPB1 (uradno prečiščeno besedilo, 2004) in Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV) (2007). Želje in potrebe pripadnikov SV pa so povsem »življenjske« – ustvarjati pogoje za kakovostno starost.

MORS je pri zagotavljanju kadrovskih virov pri popolnjevanju SV močno odvisen od razmer na trgu delovne sile. V času velike gospodarske rasti in razmeroma nizke stopnje brezposelnosti je kandidatov primanjkovalo, v tem trenutku pa MORS razpolaga z zadostnim številom ustreznih kandidatov, ki »trkajo na vrata kadrovske službe«. Skrb za nekdanje pripadnike je logično in kontinuirano nadaljevanje celostne skrbi za pripadnike SV in v določenih trenutkih tudi pomemben element promocije vojaškega poklica.

Pripadnikov SV in uslužbencev MORS-a kljub vsem posebnostim njihovega dela in kljub vsemu, kar to prinaša v njihovo zasebno življenje, ne moremo iztrgati iz konteksta družbenih dogajanj. Vsi so po končanem delovniku zgolj krajani in občani, ki so vpeti v socialno okolje. Nereden urnik, delo preko polnega delovnega časa, dnevna migracija, pogosta daljša odsotnost od doma, ločeno življenje in mednarodne operacije močno krčijo socialne mreže, v okviru katerih bi lahko zadovoljevali svoje potrebe in interese, hkrati pa pri nekdanjih pripadnikih ustvarjajo določena pričakovanja do organizacije, ki so ji zvesto služili. Ob zaključku delovne in vojaške kariere, ob prehodu v starost, doživljajo hud stres, ki lahko vodi tudi v socialno patologijo.

2. PROJEKTI SKRBI ZA NEKDANJE PRIPADNIKE

Močno težnjo po samoorganizaciji in samopomoči med nekdanjimi delavci MORS in SV je bilo zaznati v letu 1995, ko je bilo ustanovljeno Društvo upokojencev MORS (v nadaljevanju DU MORS), ki ves čas deluje v javnem interesu na področju obrambnih zadev, zato se tudi delno financira s pomočjo sredstev Ministrstva. Od simboličnega številčnega stanja v času ustanovitve je število članov v stalnem naraščanju in šteje že preko 800 članov z večjim številom simpatizerjev, ki se prav tako aktivno vključujejo v posamezne aktivnosti društva in nudijo ustrezno, predvsem pa vsebinsko in strokovno pomoč pri njegovem delu. Društvo deluje na območju Republike Slovenije in v tujini. Je enovita organizacija z aktivni društva (sekcijami). Aktivni so praviloma organizirani skladno s teritorialno strukturo upravnih organov in poveljstev SV in pokrivajo področje Dolenjske in Bele krajine, Gorenjske, Koroške, Notranjsko-kraške, Ljubljane, Pomurja, Posavja, severne Primorske, Slovenske Istre, vzhodne Štajerske in zahodne Štajerske z Zasavjem.

Povečana skrb za prehod pripadnikov SV iz aktivne dobe v pokoj je bila v delovne procese Ministrstva vpeljana leta 2005, ko so se začele načrtno izvajati priprave na upokojitev,

t. i. Predupokojitveni seminarji (PUS). Namen priprav je soočanje s spremembami, ki nastanejo ob upokojitvi, tako na finančnem kot tudi na čustvenem in socialnem področju. Seminar je namenjen vsem pripadnikom SV, ki se upokojijo v tekočem letu, njihovim partnerkam ali partnerjem in poteka v sproščenem petdnevnem druženju, prepletenim z nizom predavanj, ki se nanašajo na spremembe in obvladovanje sprememb, povezanih s procesom staranja.

V letu 2007 je MORS kot odgovor na pereč problem, ki se je odražal v neugodnem razmerju med odhodi iz SV in vstopom v sistem, predvsem mladih vojakov, ustanovil Sektor za odhode iz vojaške službe s tremi oddelki: Oddelkom za pripravo kadra za odhod, Oddelkom za skrb za nekdanje pripadnike in Oddelkom za evidence. Pri tem je v svoje poslanstvo zapisalo: *»Oddetek za skrb za pripadnike Ministrstva za obrambo opravlja usmerjevalne in organizacijske naloge, ki se nanašajo na skrb za nekdanje pripadnike SV, zagotavlja jim uporabo klubskih prostorov, športnih in drugih objektov v vojašnicah oziroma centrih, izvaja pomoč pri organiziranju in izvajanju pomoči na domu, zagotavlja pomoč pri sprejemanju v domove starostnikov in zagotavlja pravno svetovanje. Sodeluje tudi s Centri za socialno delo ter izvaja družinsko svetovanje. Poslanstvo oddelka izhaja iz 92. člena Zakona o službi v Slovenski vojski (Ur. list RS št. 68/2007).«*

Visoka rast BDP in nizka stopnja brezposelnosti v tistem obdobju, hkrati pa vse slabši položaj upokojencev so botrovali zmanjšanju zanimanja za vojaški poklic med mladimi, tako da je bil MORS poleg ostalih ukrepov prisiljen povečati skrb za odhajajoči kader in svoje nekdanje pripadnike, s ciljem povečanja prepoznavnosti na trgu delovne sile kot dober delodajalec.

S sklepom ministra št. 024-17/2008-2, z dne 22. 5. 2008, je bilo z namenom zagotavljanja izvajanja 92. člena Zakona o službi v Slovenski vojski (ZSloSV) (2007) ustanovljenih šest projektnih skupin, ki bodo izdelale projekte skrbi za nekdanje pripadnike SV, in sicer: *»Varovano stanovanje«, »Skupina mentorjev pri Knjižnično informacijskem centru«, »Klubski prostori za upokojence«, »Univerza za tretje življenjsko obdobje«, »Beremo skupaj« in »Skupine za samopomoč«, v katero sem bil imenovan tudi sam. Cilj tega projekta je zagotavljanje skrbi za nekdanje pripadnike SV. Pri tem pa je zelo pomembna podpora MORS-a in/ali SV pri samoorganiziranju vojaških upokojencev in drugih nekdanjih pripadnikov SV z namenom, da se ohranjata in večata socialna vključenost in participacija upokojencev, lajšajo njihove psihosocialne stiske in težave, ohranja in krepi zdravje, krepi medgeneracijsko povezovanje, širi in razvija prostovoljsko delo, pripravlja srednjo generacijo na lastno starost, zagotavlja medsebojna pomoč, vzbuja občutek povezanosti in pripadnosti skupnosti in SV – vse z namenom ustvarjanja kakovostnejšega življenja v tretjem življenjskem obdobju. Tako v projektno skupino kot v njeno delo smo vključili člane DU MORS, saj je načrt predvideval oblikovanje in delovanje skupin za samopomoč v vseh krajih in njihovih okoliših, kjer živi 50 in več nekdanjih pripadnikov SV.*

V poročilu o delu je Vučkova s soavtorji med drugim zapisala: *»Delo je potekalo kot kombinacija treh osnovnih oblik: individualnega preučevanja materialov in priprave osnutka vsebine elaborata, skupinskega dela pri predstavitvi in potrditvi izdelkov ter pilotskega projekta ustanavljanja medgeneracijskih skupin za kakovostno starost.«* (Ministrstvo za obrambo RS, 2009: 9).

V septembru in oktobru 2008 smo vodstvo DU MORS intenzivno in neformalno seznanjali s projektnimi idejami, pridobivali povratne informacije in se kot sektor uspešno predstavili na 8. festivalu za tretje življenjsko obdobje v Cankarjevem domu.

V nadaljevanju sva s sodelavcem izdelala prispevek za zagonski elaborat, na podlagi katerega se je vodja vseh projektov odločil za pričetek usposabljanja voditeljskih parov, ki je potekal po programu Inštituta Antona Trstenjaka. Usposabljanja smo se udeležili trije delavci Sektorja za odhode iz vojaške službe in po en delavec vsake Uprave za obrambo. Vsak je s seboj pripeljal enega zainteresiranega upokojenca, ki ga je predlagalo DU MORS, in s katerim tvorita voditeljski par.

Sledil je čas občnih zborov sekcij DU MORS, zato sem bil za zagotovitev čim boljših projektnih rezultatov prisoten na vseh in članstvu predstavil naše projekte, hkrati pa izdelal vprašalnik, na podlagi katerega smo si lahko ustvarili socialno podobo naših upokojencev, kakšne potrebe imajo ter področje njihovih interesov. Na podlagi tega vprašalnika tudi temelji poglavje o potrebah in željah nekdanjih pripadnikov SV.

Med predstavitvijo in iskanjem podpore projektu ter usposabljanjem voditeljev je skupina prišla do spoznanja, da imata naziv projekta »Skupine za samopomoč« ali beseda »samopomoč« kot taka, izrazito negativno konotacijo med nekdanjimi pripadniki SV in upokojenci MORS-a, zato je projekt preimenovala v Medgeneracijske skupine za kakovostno starost.

Vodja vseh projektov je pred oddajo v odobritev vizionarsko iskal stične točke med potrebami in rešitvami, ki so jih projekti ponujali. V klubske prostore je bilo potrebno vnesti vsebine, medgeneracijske skupine za kakovostno starost pa so potrebovale prostor za svojo dejavnost. Namig, da MORS ne bo kupoval ali gradil oskrbovanih stanovanj, vsaj v bližnji prihodnosti ne, nas je pripeljal do ideje o odpiranju medgeneracijsko-družabnih središč, ki bodo lahko prostorsko zagotavljala delovanje medgeneracijskih skupin in drugih dejavnosti, ki jih ponujajo rezultati projektov »Klubske prostori za upokojence«, »Univerza za tretje življenjsko obdobje« idr.

Projektu »Medgeneracijske skupine za kakovostno starost« sta podala recenziji dr. Jože Ramovš v imenu Inštituta Antona Trstenjaka in dr. Jana Mali v imenu Fakultete za socialno delo. V sklepni misli dr. Jana Mali (2009: 5) piše, da je v splošnem projekt opisan jasno in razumljivo, predlaga pa manjše popravke in dopolnila. Poudarja, da je uvajanje skupin za samopomoč pomembna oblika skrbi za nekdanje pripadnike SV in da se izvaja na podlagi izkušenj z uvajanjem skupin starih ljudi za samopomoč, ki že dve desetletji uspešno poteka v slovenskem prostoru. Vendar pa je enako pomembno tudi graditi tovrstno dejavnost na podlagi potreb, interesov in želja nekdanjih pripadnikov SV.

Obe recenziji sta bili projektu naklonjeni, hkrati pa sta jasno poudarili njegove pomanjkljivosti, ki jih je projektna skupina pred oddajo v odobritev tudi upoštevala.

Menim, da je vodja projekta v fazi odobritve in implementiranja projekta v prakso storil napako, ko je v podpis ministrici pripravil enoten sklep o implementaciji, ki je vse projekte združil v celoto. V začetku leta 2009 je gospodarska in finančna kriza že zajela našo državo v polnem mahu, tako da je vlada krčila proračun MORS-a iz meseca v mesec, do tistega minimuma, ko so ta sredstva zadostovala komaj za pokrivanje tekočega poslovanja in izpolnjevanja zavez v mednarodni skupnosti. Projekti so bili odobreni, do podpisa sklepa o implementaciji pa zaradi omenjenih dejstev do sedaj ni prišlo.

Dejstvo, da je projekt Medgeneracijske skupine za kakovostno starost potekal po akcijsko razvojni metodi, da je že potekalo usposabljanje voditeljev in da smo v tistem trenutku imeli šest delujočih skupin, pomeni, da je projekt živel v praksi in da je med predstavitvijo širši strokovni javnosti tako znotraj kot izven MORS-a zbudil veliko zanimanje. Na ta način sta projektna skupina in vodstvo sektorja, kljub odsotnosti sklepa o implementaciji, dobila podporo in »tiho privolitev« za nadaljnje delo.

3. POTREBE IN ŽELJE NEKDANJIH PRIPADNIKOV SLOVENSKE VOJSKE

Izsledki novejših raziskav na področju čustvovanj v dobi starejše odraslosti kažejo, da v obdobju staranja nastanejo okoliščine, kot so izguba družbenega statusa in izpad dohodka zaradi upokojitve, izguba partnerja in prijateljev, naraščajoče zdravstvene težave, slabše možnosti za skrb zase in povečana odvisnost od drugih, ki zmanjšajo samozavest in povečajo negativno čustvovanje ter motnje v vedenju starih ljudi (Šadl, 2007: 14–15).

Če želimo celovito spoznati potrebe nekdanjih pripadnikov, moramo pogled usmeriti skozi prizmo smisla in potreb. Smisel življenja in potrebe človeka, sploh v starosti, so tesno povezane. Ni mogoče celovito gledati na starost in proces staranja, če ne spoznamo potreb človeka, saj zadovoljevanje teh potreb daje smisel življenju nasploh.

Abraham Maslow (v Ramovš, 2003: 88) razvršča potrebe v osnovne ali biološke, katerim sledijo potreba po varnosti, ljubezni, pripadnosti, ugledu in samospoštovanju. Na sam vrh lestvice postavlja potrebo po samouresničitvi, ki vključuje potrebe po odkrivanju neznanega, doživljanju lepote in opravljanju smiselnih nalog. Za človeka je torej najbolj pomembno, da najde smisel, saj ga zadovoljevanje potreb z vrha lestvice razlikuje in dviguje nad živalsko raven, kateri za preživetje zadostuje že zadovoljitev osnovnih telesnih potreb.

Viktor Frankl (v Ramovš, 2003: 110–113) je odkril in razčlenil, da je človekova volja do smisla temeljna človeška energija. Če v človeku deluje, omogoča uporabo tudi drugih človeških sil, če pa je volja do smisla zavrta, postanejo zaradi tega neučinkoviti tudi vsi drugi viri človeške energije. Star človek, ki ne doživlja smisla svoje starosti, ostane brez energije za opravljanje številnih nalog, ki bi jih sicer zmožel za kljubovanje starostnim težavam. Tako je po Franklu starostno obdobje vključno s smrtjo prav tako smiselno kot srednje starostno obdobje in obdobje mladosti. Če človek sam pri sebi s tem ne razčisti in doživlja starost kot nesmiselno breme, potem se ga loteva t. i. bivanjska praznota ali eksistencialni vakuum, huda duhovna motnja, ki hromi kakovostno staranje in življenje v starosti.

Nekdanji pripadniki SV in civilni uslužbenci MORS-a se ob prehodu iz delovno-aktivnega življenja v pokoj znajdejo v specifični življenjski okoliščini, ki jo zelo različno doživljajo. Medtem ko so civilni uslužbenci MORS-a glede na splošne pogoje upokojevanja povsem izenačeni in delijo usodo vseh javnih uslužbencev v Sloveniji, so nekdanji pripadniki SV v bistveno slabšem položaju in številni ob upokojitvi doživljajo razočaranje in jezo.

Da so lahko ta jeza in razočaranja včasih tudi upravičena, najbolje dokazujejo nekatera navedena dejstva:

- Do konca leta 1994 so vsi pripadniki SV (vojaki, podčastniki in častniki) sklepali delovno razmerje za nedoločen čas in je oz. bo njihovo delo in z njim socialna varnost zagotovljena do izpolnitve enega od pogojev za upokojitev. Glede na zavarovalno dobo s povečanjem v preteklosti, relativno mladi dosežejo štirideset let delovne dobe.
- Po letu 1995 vojaki sklepajo delovno razmerje za določen čas, dobo petih let z možnostjo podaljšanja do koledarskega leta, ko dopolnijo 45 let starosti. Podčastniki in častniki lahko podaljšujejo pogodbe do izpolnitve enega od pogojev za upokojitev.
- Organizirana skrb za nekdanje pripadnike se na MORS-u izvaja od leta 2007, ko je bil ustanovljen Sektor za odhode iz vojaške službe. Izkušnje kažejo, da nekdanji pripadniki koristijo pomoči v fazi odhoda in kasneje preko Društva upokojencev MORS.

Medtem ko se bodo v prihodnosti vojaki po izteku pogodb znašli na trgu delovne sile, saj bodo za upokojitev absolutno premladi, bodo podčastniki in častniki lahko odšli v pokoj kot upokojenci MORS-a in bili deležni pomoči ter programov skrbi za nekdanje pripadnike SV, kar pomeni, da so vojaki postavljeni v neenakopraven položaj.

Zaupanje v organizacijo ali sistem, kateremu je človek posvetil večji del svojega življenja, se kaže tudi skozi oblike sodelovanja in vključevanja v društva, ki jih organizacija ustanavlja ali podpira (DU MORS, Zveza Slovenskih Častnikov, Zveza veteranov vojne za Slovenijo).

Potrebe upokojencev MORS-a se ne razlikujejo bistveno od potreb ostalih upokojencev in starih ljudi v naši družbi, saj se potrebe, ki smo jih spoznali v predhodnem poglavju, nanašajo na vsakega človeka. Razlikujejo se po tem, da imajo vojaški upokojenci visoka pričakovanja do organizacije, ki so ji pripadali. Specifično delo, pogosto daleč od kraja bivanja, na misijah, premestitve in selitve so dejstva, ki so nekdanjim pripadnikom preprečevala širjenje socialnih mrež izven okvira družine in jih doživljajo kot predanost sistemu. V anketnem vprašalniku, ki se je nanašal na projekte skrbi za nekdanje pripadnike SV², jih na vprašanje, »Ali boste zmogli sami ali s pomočjo družine doživljati kakovostno starost?« 79,2 % odgovarja pritrdilno in slaba polovica (48,7 %) pričakuje pomoč MORS-a pri zadovoljevanju potreb v starosti.

Potreba po materialni preskrbljenosti je pri večini nekdanjih pripadnikov, ki so do upokojitve delali v SV ali MORS-u, v osnovi zadovoljena. Glede pokojnin so na ravni upokojencev javnega sektorja, vsi pa imajo tudi možnost podaljšanja najemnih pogodb ali odkupa najemniških stanovanj.

Skrb za duševno zdravje in telesno pripravljenost svojih pripadnikov je stalna naloga SV, ki je skozi permanentno urjenje globoko vcepljena v zavest njenih pripadnikov in ohranjena tudi po upokojitvi. Številni upokojenci še naprej koristijo rekreacijske objekte in naprave vsaj v tistih krajih, kjer so vojašnice in so jim ti objekti na voljo. Na vprašanje, ki se je nanašalo na skupine za samopomoč, pa je 57,5 % anketiranih odgovorilo, da bi jih najbolj pritegnila »gibalna« skupina.

² V drugi polovici leta 2008 in prvi polovici leta 2009 je Sektor za odhode iz vojaške službe intenzivno delal na šestih projektih skrbi za nekdanje pripadnike SV. V podporo projektov in z namenom pridobivanja interesov ter želja nekdanjih pripadnikov sem na občnih zborih Sekcij DU MORS izvedel anketo, v kateri je sodelovalo 67 upokojenk in 173 upokojencev. Razdeljenih je bilo 384 anketnih listov.

Potrebo po osebnem medčloveškem odnosu in potrebo po predajanju življenjskih izkušenj ter spoznanj mladi in srednji generaciji zaznam v razvrstitvi projektov in dejavnosti Sektorja za odhode iz vojaške službe. Anketiranci so na prvo in drugo mesto postavili klubske prostore ter skupine za samopomoč, torej dejavnosti, kjer lahko skozi razne oblike druženja in poglobljenega osebnega pogovora zadovoljijo ti dve potrebi. Poleg njihovih pričakovanj tudi MORS poskrbi za druženje treh generacij skozi številne oblike, kot so srečanja ob novem letu, ob dnevu žena, letna srečanja upokojencev, ki jih logistično podpira, nudenje počitniških kapacitet in drugo.

Kljub temu, da je skoraj 80 % anketiranih menilo, da bodo zmogli sami ali s pomočjo družine doživljati kakovostno starost, je skozi vprašanja, ki se nanašajo na oskrbovana stanovanja, dnevne centre in možnost prehranjevanja v vojašnicah, zaznati željo po čim večji avtonomnosti tudi v pozni starosti. Kar polovica (51,2 %) jih je pripravljena najeti oskrbovano stanovanje, v kolikor bo MORS razpolagal z njimi, pri tem pa se jih je le 14 % pripravljeno preseliti dalj kot 30 km od dosedanjega kraja bivanja. Usluge dnevnega centra, kot obliko varstva starejših, bi koristilo 60 %, subvencionirano prehrano v vojaški kuhinji pa 58,7 % vprašanih.

Odgovori na anketni vprašalnik ne morejo v celoti in popolno odgovoriti, kakšne specifične potrebe in želje imajo upokojeni pripadniki MORS-a. V anketi niso bili zajeti podatki o činu, položaju in izobrazbeni strukturi anketirancev. Anketa je bila opravljena samo med člani DU MORS, zajeti niso bili nekdanji pripadniki, ki se po upokojitvi niso včlanili v društvo. Za slednje MORS še nima razvitih mehanizmov spremljanja socialnega položaja in mrež. Razvite oblike pomoči nekdanjim pripadnikom so definirane v Zakonu o službi v Slovenski vojski (ZSSloV) (2007) vendar pod pogojem, da zanjo zaprosijo. Na žalost pa v tem zakonu niso opredeljene pravice civilnih oseb, zaposlenih v upravnem delu Ministrstva, tako da lahko svoje interese izražajo samo znotraj DU MORS.

4. NASTANEK IN DELOVANJE SKUPINE »A«

Voditeljski par skupine »A« tvorita upokojeni pripadnik in žena upokojenega pripadnika MORS. Voditelj »A1« je star nad 65 let, voditeljica »A2« nekoliko mlajša. Oba sta upokojena in z vodenjem skupin za samopomoč pred usposabljanjem nista imela izkušenj.

Pri voditeljih je že po prvem oz. drugem srečanju dozorela želja, da ustanovita skupino. K sodelovanju sta vabila nekdanje pripadnike z osebnim kontaktom, po predhodni telefonski najavi. Skupina je bila ustanovljena 18. 12. 2008. V skupini, ki šteje 8 članov, sodelujeta dva zakonska para. Najmlajši član je star 57, najstarejši pa 88 let. Povprečna starost skupine je 67 let. Srečanj se udeležuje pet moških in tri ženske. Iz upravnega dela MORS-a prihaja osem članov, dve sta partnerki upravnih delavcev. Poročenih je pet, samska dva in en ovdovel. Skupina se sestaja na štirinajst dni, izven objektov MORS-a ali SV, sprva v stanovanju enega od članov, kasneje pa so zamenjali dve lokaciji. Ustali so se v gostišču »Bobi« in pokrivajo področje Ljubljana - Šiška. Vsi udeleženci skupine so še vedno mobilni, tako da na srečanja lahko pridejo sami, izjemoma najstarejši član, ki ima 88 let in ga pripelje žena.

Temeljna dejavnost skupine »A« je pogovor, v katerega redno vključujejo določene izobraževalne vsebine, pri tem pa koristijo potenciale in notranje vire moči svojih članov. Skupino sta voditelja poimenovala ŽAREK.

5. NASTANEK IN DELOVANJE SKUPINE »B«

Voditelja skupine »B« sta višja vojaška uslužbenka, predstavnica srednje generacije, zaposlena v SV in upokojenec, star nad 65 let, ki je pred upokojitvijo delal v upravnem delu kot civilna oseba. Voditeljica »B1« je družinska terapevtka, vendar z vodenjem skupine nima izkušenj. Tudi voditelj »B2« nima tovrstnih izkušenj. Oba voditelja imata sedmo stopnjo izobrazbe, ona družboslovne, on tehnične smeri.

Pri obeh voditeljih je želja po ustanovitvi skupine nastala dokaj pozno, po približno petih mesecih. Dejansko je bila skupina ustanovljena 13. 5. 2009. Kot metodo pridobivanja članov je »B2« uporabil »javni poziv« na sestanku in osebni kontakt s člani. Na drugem srečanju se je priključila tudi »A1«.

Celotna skupina šteje enajst članov, upokojencev. Dva prihajata iz upravnega dela, štirje iz SV, dve sta partnerki upravnih delavcev in tri partnerke pripadnikov SV. Deset članov je poročenih ali živi v partnerskem odnosu, eden pa je ovdovel. Najmlajši član ima 59, najstarejši pa 67 let. Povprečna starost skupine je 63 let.

Skupina se sestaja na štirinajst dni in koristi vojaški objekt v Ljubljani. Gre za mlado in vitalno skupino, ki še vedno zmore tudi rekreativno dejavnost, zato na srečanja prihajajo sami, čas po rekreaciji pa izkoristijo za prijetno druženje in prijateljski klepet. Voditelja sta skupino opredelila kot »gibalno«.

Skupina si je na predlog voditelja »B2« nadela ime REKREATIVCI, saj najbolje ponazarja njihovo dejavnost in motive za druženje ter pogovor.

6. NASTANEK IN DELOVANJE SKUPINE »C«

Voditelja skupine »C« sta sodelavca, zaposlena v upravnem delu Ministrstva, in stara nad petdeset let. Voditelj »C1« je socialni delavec in že ima izkušnje z vodenjem skupine zdravljenih alkoholikov, medtem ko »C2« ni imela izkušenj z vodenjem skupine. Po poklicu je učiteljica.

Odločitev za ustanovitev skupine je pri »C1« dozorela po tretjem, pri »C2« pa pri petem srečanju v učni skupini. Na prvo srečanje 19. 3. 2009, ki šteje tudi kot datum ustanovitve skupine, sta povabila upokojence s pisnim vabilom, kasneje pa sta se odločila za osebni stik.

Skupina šteje pet članov, tri iz upravnega dela, eden s partnerjem ter en član iz SV. Poročeni ali v partnerskem odnosu so trije in dva ovdovela. Najmlajši član ima 56, najstarejši 75 let, povprečje pa je 66 let.

Skupina se srečuje na štirinajst dni v Centru za socialno delo Škofja Loka, vsi člani pa še vedno pridejo na srečanje sami.

Skupina je pogovorna, rdeča nit njihovih srečanj in pogovorov pa so prebrane knjige, kulturni dogodki, recitacije, tako da lahko skupino opredelim kot »kulturno«.

LUBNIK je gora nad Škofjo Loko in tako si je na predlog voditeljice »C2« skupina nadela ime.

7. NASTANEK IN DELOVANJE SKUPINE »Č«

Skupino »Č« vodita voditeljici, ki prihajata iz upravnega dela MORS-a. »Č1« je mlajša od 50 let in je še vedno aktivna, »Č2« je starejša od 65 let in predstavnica DU. Sta visoko izobraženi s VII. in VI. stopnjo izobrazbe. Izkušenj z vodenjem skupine nista imeli. Želja po ustanovitvi lastne skupine je pri voditeljici »Č2« nastala takoj po vključitvi v učno skupino, pri prvi »Č1« pa nekoliko kasneje, po tretjem srečanju.

Skupina je ustanovljena 18. 3. 2009, voditeljici pa sta se odločili za pisno vabljenje članov in članic, kasneje pa sta se zaradi slabe udeležbe odločili za osebni stik, po telefonu. Skupina se sestaja enkrat mesečno v vojašnici in koristi prostore namenjene klubski dejavnosti sekcije DU. Srečanj skupine »Č« se udeležuje osem članov, štirje iz upravnega dela, eden iz SV in trije sorodniki upravnih delavcev. Sedem je poročenih in eden ovdoval, vsi pa na srečanje pridejo sami. Najmlajši član je star 63, najstarejši 67, povprečna starost pa je 64 let.

Poleg pogovora, ki je temeljna dejavnost, skupina veliko časa nameni kulturni dejavnosti. Sicer pa sta voditeljici opredelili skupino kot »pogovorno«.

Medgeneracijska skupina Aljaž je nastala ob sodelovanju voditeljic M. in T., ki ju povezuje ime Aljaž, saj ima M. vnuka Aljaža, T. pa sina. Voditeljici sta našli v imenu ALJAŽ skupno točko, ki ju še bolj povezuje.

8. NASTANEK IN DELOVANJE SKUPINE »D«

Voditeljici skupine »D« sta medicinski sestri Vojaške zdravstvene službe, vojaški uslužbenki v SV. »D1« se je v času usposabljanja upokojila in je mlajša od 65 let, medtem ko je »D2« še vedno aktivna in sodi v generacijo pod 50 let starosti.

Že po prvem srečanju sta bili odločeni, da ustanovita skupino, in na prvo srečanje, 10. 2. 2009, ki šteje kot datum ustanovitve skupine, vabili člane v osebni ali telefonskem kontaktu. Na drugem srečanju sta se odločili, da svojo dejavnost predstavijo javnosti in skupino povečajo s pisnim vabilom. Na srečanja prihajajo člani sami s širšega področja severne Primorske in Notranjske regije. Skupina se sestaja enkrat mesečno v vojašnici.

Srečanj skupine »D« se udeležuje petnajst članov, trije iz upravnega dela in dvanajst iz SV. Trinajst je poročenih, eden samski in eden ovdoval, vsi pa na srečanje pridejo sami. Najmlajši član je star 44, najstarejši 62 let, povprečna starost pa je 56 let.

Skupina se poleg pogovora vključuje v kulturna dogajanja kraja in velik del časa nameni gibanju in rekreaciji.

Gora NANOS je navdihnila enega člana, ki je predlagal ime skupine.

9. NASTANEK IN DELOVANJE SKUPINE »E«

Voditeljica »E1« je upokojena pripadnica, stara blizu šestdeset let, s V. stopnjo izobrazbe in z vodenjem skupine pred pričetkom usposabljanja ni imela nikakršnih izkušenj. Usposabljanju se je pridružila in sprejela izziv na povabilo voditelja »E2«, ki je star okoli petdeset let in aktivno zaposlen v upravnem delu Ministrstva.

Za pridobivanje članov sta uporabila izključno osebni kontakt in »verižni način«. Oba sta pripeljala po enega člana, ki sta kasneje vabila nove člane. Na ta način sta se izognila občutkom krivde ob morebitnem neuspehu, člane pa spodbudila k aktivnemu delovanju v skupini. Skupina je nastajala dva meseca, kot datum ustanovitve pa štejejo 12. 3. 2009.

Srečanja, ki se odvijajo v prostorih krajevne skupnosti v civilnem okolju, obiskuje sedem članov, ki prihajajo sami. Vsi so upokojeni, štirje prihajajo iz upravnega dela MORS-a, ena je partnerka upravnega delavca eden pa je nekdanji pripadnik SV s partnerko. Štirje so v zakonski zvezi ali partnerskem odnosu, eden samski in dva ovdovela. Najmlajši član šteje 66, najstarejši 72, v povprečju pa so stari 69 let.

Voditelja v vprašalniku skupino opredeljujeta kot »gibalno«.

Ime skupine je predlagala članica. Njeno ime »DOLENJSKI BRŠLJAN« simbolizira izkušnost, trdovratnost, odpornost, hkrati pa jasno pove, od kod skupina prihaja.

10. NASTANEK IN DELOVANJE SKUPINE »F«

Skupina »F« se nekoliko razlikuje od preostalih skupin. Sestavljena je iz štirih voditeljev, ki so imeli težave s pridobivanjem članov, zato so se odločili, da se družijo in podpirajo znotraj skupine. Skupino tvorita voditelja »F1« in »F2«, ki prihajata iz upravnega dela MORS-a, in »F3« in »F4«, ki prihajata iz vrst DU MORS. Aktivna voditelja sta stara malo nad 50, upokojenka pa nad 65 let.

Pri pridobivanju članov so se odločili za pisno vabilo, ki pa ni obrodilo najboljših sadov, v nadaljevanju pa uporabljajo osebni stik. Prvi delovni sestanek vseh štirih voditeljev, 13. 1. 2009, štejejo tudi kot datum nastanka skupine. Skupina se srečuje enkrat tedensko v prostorih UO Maribor, poleg štirih voditeljev pa se je trenutno udeležujeta še dva člana, ki prihajata iz upravnega dela MORS-a. Eden od njiju je poročen, drugi pa samski. Enega na srečanje skupine pripelje voditelj, drugi pa se pripelje sam. Najmlajši šteje 69, najstarejši 85, v povprečju 77 let.

Osrednja tema pogovorov in dejavnosti je namenjena kulturni in etnološki dediščini, tako da se skupina opredeljuje kot »kulturna«.

Skupino so voditelji prvotno poimenovali Drava. V nadaljevanju dela so prišli do spoznanja, da si je Medgeneracijsko društvo v Mariboru že nadelo to ime, zato so na predlog voditelja »F1« ime spremenili v »STARA TRTA«, mariborsko znamenitost.

11. SPOZNANJA O NASTANKU IN DELOVANJU SKUPIN

Medgeneracijske skupine za kakovostno staranje na MORS-u so nastale na principu strokovne pomoči pri aktiviranju njihovih lastnih virov moči. Voditelji, med katerimi je osem žensk in osem moških, prihajajo iz lastnih vrst, polovica je še vedno zaposlena, drugo polovico pa tvorijo upokojeanci, ki so še dovolj mladi in vitalni, da svoj socialni kapital delijo s svojimi stanovskimi kolegi. In ravno stanovska pripadnost organizaciji je temeljna značilnost medgeneracijskih skupin, ki jih predstavljam.

Tabela 1: Zbirni podatki o voditeljih skupin

VODITELJI

Spol voditelja:

Moški:	8
Ženski:	8

Starost voditelja:

od 30 do 50 let:	4
od 51 do 65 let:	7
nad 65 let:	5

Status voditelja:

Zaposlen:	8
Upokojenec:	8
Upravni del:	6
Slovenska vojska:	2
Sekcija DU: _____	

Kateri strukturi MORS ste pripadali? (upokojeanci)

Upravni:	4
SV:	3
Nobeni:	1

St. izobrazbe:

VII.:	7
VI.:	5
V.:	4

Kljub temu, da je vseh sedem skupin nastalo na podlagi istih strokovnih izhodišč, se med seboj zelo razlikujejo, kar je pogojeno z okoljem, v katerem so nastale, številom nekdanjih pripadnikov, predvsem pa z voditeljskimi pari, ki so skupine ustanavljali in vodili. Pari so mešani, tako po spolu kot starosti (upokojeni – aktivni) in pripadnosti (upravni del – SV). Opažam, da je v primerih, ko skupino vodijo v paru ženske, je skupina tudi številčneje zastopana z ženskami in obratno; moška voditelja – moško članstvo. V primeru, kjer vodi-

teljski par tvorijo pripadniki SV, ima skupina več članov, ki prihajajo iz vrst SV in obratno; voditelja iz upravnega dela – številčnejši so člani upravnega dela.

Voditelji so na različne načine pristopili k ustanavljanju skupine in seznanjanju ter vabljenju članov. Trije pari so se odločili za posredovanje pisne informacije vsem članom sekcije DU MORS v svojem okolju, pet parov pa se je odločilo za telefonski ali osebni stik s člani. Slednji je prinesel bistveno boljše rezultate, zato so tudi prvi trije kot dopolnilno metodo uporabili telefonski stik.

Skupine se srečujejo v vojašnicah, prostorih upravnih organov za obrambo, kar tri pa koristijo prostore civilnih ustanov ali organizacij. Administrativne ovire vstopov v vojaške objekte in komplekse (identifikacija, vstop samo v dopoldanskem času, omejeno gibanje in drugo) predstavljajo resno oviro delovanju skupin v vojaškem okolju.

Ena skupina se srečuje tedensko, štiri na dva tedna in dve skupini mesečno. Skupini, ki se srečujeta mesečno, pokrivata večji teritorij in člani se še vedno pripeljejo na srečanje sami, kar pa je pogojeno s stroški, zato tudi ni želje po pogostejšem srečevanju.

Skupine štejejo od pet do petnajst članov. Vključenih je 58 članov in članic, najmlajši šteje 44, najstarejši pa 88 let. Srečanja redno obiskuje 25 moških in 33 žensk. Iz upravnega dela prihaja 26 in SV 19 članov. Zanimiv je podatek, da je vključenih tudi devet partnerjev upravnih delavcev in štirje partnerji nekdanjih pripadnikov SV, ki na ta način krepijo svoj partnerski odnos. Poročenih ali v partnerski zvezi je 41 članov, šest je samskih in enajst ovdovelih. Podatek kaže na to, da kar 70 % članov še vedno živi v partnerskem odnosu, kar pomeni, da niso povsem izključeni in osamljeni. Vključevanje v skupine lahko štejemo tudi kot njihovo pripravo na lastno starost, kljub temu da so po letih že na robu ali preko meje starosti.

Vsi člani so še vedno zelo dejavni, saj so se kar tri skupine opredelile kot gibalne, dve kot kulturni in dve kot pogovorni. Na srečanja še vedno prihajajo sami, le za enega poskrbi svojec in enega pripelje na srečanje voditelj skupine.

12. VKLJUČITEV V USPOSABLJANJE

V idejni zasnovi Projekta medgeneracijske skupine za kakovostno starost je delovna skupina zapisala, da bo projekt potekal v tesnem sodelovanju MORS-a in DU MORS. Voditeljske pare naj bi sestavljala zaposlen delavec Ministrstva in upokojenec, ki prebivata v določenem lokalnem okolju. Vodja projektov je k sodelovanju povabil Uprave za obrambo in Predsedstvo DU s svojimi sekcijami na terenu. Izhajal je iz dejstva, da je v tistem trenutku Ministrstvo imelo deset študentov podiplomskega študija na Fakulteti za socialno delo, ki so bili zaposleni v Upravi za obrambo ali Sektorju za odhode iz vojaške službe, in predvsem med njimi videl potencialne voditelje in udeležence usposabljanja. Na izbor kandidatov iz vrst DU MORS ni imel neposrednega vpliva.

Uvodne predstavitve usposabljanja, 28. 11. 2008, ki jo je izvedel dr. Jože Ramovš, se je udeležilo triindvajset slušateljev, od tega pet upokojenec in osemnajst zaposlenih na MORS-u. Le trinajst udeležencev prve predstavitve je uspešno nadaljevalo in zaključilo usposabljanje z ustanovitvijo skupine in izdelavo zaključne naloge. Štirje so se usposabljanju pridružili kasneje, na drugem ali tretjem srečanju, z naknadnim povabilom tečajnikov ali DU MORS.

Motivi posameznih voditeljev skupin za vključitev v usposabljanje so vsekakor različni in individualni. Običajno, v civilnem okolju, v Medgeneracijskih društvih, gre za osebno pobudo in željo posameznikov. Novembra 2008 na MORS-u še nismo imeli izdelanega projekta, kaj šele odobrenega. Šlo je za pilotski projekt, s katerim smo pridobivali izkušnje, na podlagi katerih smo gradili projektne rezultate. Gledano s tega vidika, je bilo nujno potrebno vzpostaviti pobudo. Hierarhične odnose in pristop k usposabljanju je opazil tudi dr. Jože Ramovš, inštruktor pri usposabljanju prostovoljcev, ki je svoje razmišljanje strnil v predgovoru Drobotnicam, izboru iz diplomskih del voditeljev medgeneracijskih skupin za kakovostno starost. *»Naša predstava je – in verjetno je v tem precej resnice –, da je vojska hierarhičen avtoritaren sistem, kjer najvišji poveljniki izvajajo nacionalno in mednarodno vojaško poslanstvo, podrejeni pa izvršujejo povelja nadrejenih; osebna pobuda je pri tem običajno moteča. Medgeneracijsko prostovoljstvo pa temelji na osebni odločitvi vsakega prostovoljca. Pri njem ni mogoče ničesar zapovedati, vse delo pri ustanavljanju in vodenju skupine za stare ljudi je sproščena ustvarjalnost v medčloveških odnosih. In sicer ne hierarhična, ampak v vseh udeleženi prostovoljcih in starih ljudeh; enim in drugim to druženje krepi in množi njihov osebni socialni kapital, celotni skupini veča njen socialni kapital, od katerega ima socialne koristi tudi širša skupnost, ki ji skupina pripada.«* (Ramovš v Košak, 2010)

Glede na zelo pestro sestavo, tako po starosti, vrsti izobrazbe, socialnem statusu kot strukturni sestavi, lahko na podlagi motiviranosti za vključitev v usposabljanje in vodenje medgeneracijskih skupin v nadaljevanju oblikujemo štiri kategorije.

ČLANI PROJEKTNE SKUPINE

Zaradi preglednejšega dela, permanentnega vpogleda v proces usposabljanja, pridobivanja izkušenj, ki bi pripomogle k izdelavi kvalitetnih izhodišč in projektnih rezultatov, se člani projektne skupine niso mogli izogniti usposabljanju.

ŠTUDENTI SPECIALISTIČNEGA ŠTUDIJA

Na usposabljanje so bili povabljeni vsi študentje na specialističnem študiju na Fakulteti za socialno delo.

VODITELJI, KI SO BILI NAPOTENI PO »LINIJI VODENJA ALI POVELJEVANJA«

Za javno upravo, kamor sodi MORS, SV pa še toliko bolj, so značilni hierarhični odnosi. S sprejetjem Zakona o Slovenski vojski leta 2007 so tudi Upravi za obrambo naložene naloge skrbi za nekdanje pripadnike. S tega stališča je bilo upravičeno pričakovati, da bodo vodilni napotili svoje kadre na usposabljanje voditeljev skupin.

Zahvaljujoč dobremu in načrtnemu delu s kadri, predvsem s službenimi razgovori in razgovori s sodelavci, ki jih poznamo javni uslužbenci, so se v programu znašli ljudje z ogromnim socialnim potencialom, ki so zmogli sprejeti izziv in pobudo ter napotitev na usposabljanje izkoristiti za osebno rast skozi nudenje pomoči tistim, ki so je potrebni.

UPOKOJENCI, KI SO SPREJELI OSEBNI IZZIV

Polovica voditeljev prihaja iz vrst upokojencev, ki so bili predlagani s strani sekcij DU MORS. Pri tem opažam, da prihajajo voditelji iz tistih krajev, kjer sekcije zelo dobro delujejo,

in sicer veliko truda vložijo v skrb za svoje člane, posebej tiste, ki so zaradi starosti, bolezni ali drugih tegob socialno izključeni in toliko bolj potrebni pomoči. Predvsem bi izpostavil sekcije Ljubljana, Gorenjska in zahodna Štajerska.

V program usposabljanja so bili vključeni še trije voditelji, ki jih ne morem uvrstiti v omenjene kategorije. Vključili so se na povabilo udeležencev ali osebno pobudo v trenutku, ko so za usposabljanje izvedeli.

13. PASTI PRI USTANAVLJANJU IN VODENJU SKUPINE

Gotovo ni prostovoljca – voditelja, ki se mu ob vključitvi v učno skupino in program usposabljanja ne bi porajali določeni pomisleki, dvomi ali zagate. Pri tistih, ki pred usposabljanjem niso bili vključeni in dejavni v medgeneracijskih društvih, še toliko bolj. V procesu usposabljanja je zelo velik poudarek na pogovoru in razjasnjevanju zagat, ki jih voditelji poznajo pod imenom »pasti pri delu v skupini«.

Pasti predstavljajo zbirko (niz) opozorilnih znakov, na katere mora biti voditelj ali par pri delu v skupini pozoren. Z njimi se povečini srečajo že na prvem srečanju, v učni skupini programa usposabljanja za voditelje, ob spoznanju, da ta program zahteva ustanovitev lastne skupine. V bistvu gre bolj za mnoga vprašanja in pomisleke, ki se porajajo v obdobju od vključitve v program do prve ideje o ustanovitvi skupine. Te pasti je nujno potrebno poznati, ker se na ta način izognemo marsikateri kasnejši zadregi, če že v začetku svoje prostovoljsko delovanje postavimo na močne in zdrave temelje.

Ob primerjavi pasti voditeljev medgeneracijskih skupin MORS-a in pasti, s katerimi se srečujejo voditelji skupin za samopomoč starih ljudi, ki so vključeni v Zvezo društev za socialno gerontologijo Slovenije (Slokar, 2009), ugotavljam, da obstaja »nabor« pasti, ki je značilen za delo s skupinami starih ljudi. Pasti so prepoznavne, ne glede na to, v katerem okolju, regiji ali zvezi skupina deluje. Zato je zelo pomembno, da o njih govorimo, pišemo, si jih delimo, kajti le tako jih bomo znali prepoznati in zanje najti kompetentne rešitve. Vse pasti, s katerimi so se srečevali in jih izpostavili voditelji v procesu usposabljanja in ustanavljanja skupin, se nanašajo predvsem na:

- željo po čim večjem številu članov,
- zagotovitev idealnega prostora,
- odlašanje z ustanovitvijo skupine,
- ohranjanje meja čustvenega doživljanja,
- upoštevanje vseh članov skupin,
- želje po vključitvi najbolj osamljenih.

14. ORGANIZIRANOST MREŽE, IZOBRAŽEVALNA IN INTERVIZIJSKA SREČANJA, SUPERVIZIJA

Cilj projektne skupine, ki je delala na projektu medgeneracijskih skupin za kakovostno starost, je bil poleg ustanovitve skupin, tudi smiselno jih povezati v mrežo in zagotoviti

kvalitetno vodenje te mreže. Dober projektni rezultat in že delujoče skupine so pripomogle k temu, da so odgovorni na Ministrstvu v opis del in nalog svetovalca za izvajanje skrbi za nekdanje pripadnike dopisali tudi to nalogo – Organiziranje in vodenje mreže. Na ta način lahko rečemo, da ima MORS poklicnega organizatorja mreže.

Od šestnajstih voditeljev in voditeljic je zgolj ena že bila članica Medgeneracijskega društva Štirje letni časi v Ajdovščini, tako da je bilo nujno potrebno najti okolja (društva), v katera bi se voditelji lahko včlanjevali oz. uresničevali svoje interese, potrebe, pobude ... Glede na razpršenost skupin in dejstva, da v nekaterih okoljih, kjer skupine MORS-a delujejo, ni medgeneracijskih društev, je Medgeneracijsko društvo za kakovostno starost Ljubljana v svoje vrste sprejelo vse tiste voditelje, ki so se želeli vključiti.

Nekdanje pripadnike SV in MORS-a odlikuje kolektivni duh in močno izražen občutek pripadnosti organizaciji, ki so ji služili. Izkušnja z vodenjem mreže in spremljanja članstva v Medgeneracijskem društvu za kakovostno starost Ljubljana govori, da se voditelji ne znajdejo najbolje oz. niso pretirano navdušeni s članstvom v tem društvu, saj menijo, da tisti aktivno zaposleni pripadajo Ministrstvu, upokojeni voditelji pa DU MORS. Vodenje medgeneracijskih skupin je prostovoljno delo, ki je po svoji naravi bližje in prej sodi v okrilje DU MORS kot pa Ministrstva. Slednje ima organizacijsko, normativno in finančno podlago za skrb za nekdanje pripadnike, žal pa je volja do tega dela močno odvisna od trenutnega političnega razpoloženja, stanje v proračunu pa izgovor za lastno nedejavnost. Tako Ministrstvo kot DU lahko iz svojih vrst zagotavljata mreži določene kadrovske vire, nudita materialno in moralno pomoč za izvajanje dejavnosti, medtem ko morajo voditelji zadovoljevati potrebo po samo-udeležanju z avtopoetskim procesom znotraj lastnega medgeneracijskega društva. Nenazadnje, to nalogo si je zadala tudi projektna skupina, k podpisu dogovora med društvom in voditeljem prostovoljcem o prostovoljskem delu pa zavezuje Etični kodeks organiziranega prostovoljstva (2006).

Za vzdrževanje »prostovoljske kondicije«, prepoznavanje in uspešno izmikanje pastem, ki se pojavljajo pri vodenju skupin, so nujno potrebna nenehna izobraževalna in intervijska srečanja, ki jih organizator mreže sklicuje redno mesečno. Srečanja so namenjena izobraževalnim vsebinam (do 1/3 časa), za katere koristimo razpoložljive kadrovske potencialne MORS-a (psihologi, družinski terapevti, zdravstvena služba ...), informacijam organizatorja mreže, pogovorom o vsebinah dela in pastem, s katerimi se srečujejo voditelji skupin. Udeležba voditeljev na teh srečanjih je preko devetdesetodstotna. Odstotek udeležbe kaže na visoko zavest, odgovornost in pripravljenost za nenehno izobraževanje, predvsem pa izmenjavo izkušenj pri vodenju skupine. Različnost skupin tako po sestavi kot vsebinah njihovega delovanja mrežo bogati, voditeljem pa predstavlja navdih in vire učenja iz dobrih izkušenj.

Na letni ravni se skupine redno srečujejo na predupokojitvenem seminarju, ki ga Sektor za odhode iz vojaške službe organizira za bodoče upokojence SV. Namen tega srečanja je predstavitev dejavnosti bodočim upokojencem, pridobivanje novih članov in voditeljev skupin, enodnevno druženje in izmenjava izkušenj. Na ta način skupine v praksi potrdijo in popestrijo predavanje dr. Jožeta Ramovša na temo »Programi za kakovostno življenje po upokojitvi«. Celodnevno druženje in predavanje predstavljata podlago za izvedbo kvalitetnega supervizijskega srečanja.

15. ZAKLJUČEK

Človekova osebnost niha med individualnostjo in socialnostjo, je produkt njegove individualnosti in socialnosti. Za razumevanje socialnih mrež in učinka, ki jih imajo te mreže na človeka v tretjem življenjskem obdobju, moramo vedeti, da se z upokojitvijo običajno prične krčiti socialna mreža starih ljudi. V enem samem dnevu izgubijo veljavo, sodelavce, poslovne vezi, krog znancev in prijateljev. Okolica, soseska, žal tudi širša družba, pri tem MORS ni izvzet, gledajo nanje kot na »sitne starčke«, ki zavirajo razvoj in napredek ali so celo breme družbe. Tak odnos dobesedno uničuje solidarnost pri vseh treh generacijah. Pomoč – samopomoč, samodejavnost – sodejavnost, avtopoetski proces, kakor jih imenujejo različni avtorji, so vzgibi pri človeku, ki jih je razvil za materialno blagostanje in uspevanje medčloveških odnosov. Obe sta v dialektičnem nasprotju in ciklični izmenjavi, pri tem pa samopomoč obsega: osebno reševanje lastne stiske in težave ter skupno reševanje stisk in težav v okviru skupin in skupnosti, kjer ljudje doživljajo medsebojno pripadnost.

Ne le nekdanji pripadniki, tudi MORS doživlja stiske in težave ob razmerah, v katerih se znajdejo njegovi uslužbenci ter vojaki ob upokojitvi in prehodu v tretje življenjsko obdobje. S projekti skrbi za nekdanje pripadnike, jim skuša nuditi pomoč za samopomoč pri reševanju stisk in težav, pri tem pa rešuje lastno stisko.

Podporo, katere je deležen Projekt medgeneracijske skupine za kakovostno starost s strani vodilnih struktur Ministrstva, lahko razumem kot dejstvo, da ni povezan z večjimi materialnimi stroški in voditelji opravljajo prostovoljsko delo. Povsem verjetno pa je tudi spoznanje, da prostovoljstvo predstavlja kritično opozicijo neučinkovitim, zbirokratiziranim inštitucijam in ustanovam države, ki se deklarira kot socialna, pri tem pa zaradi svoje institucionaliziranosti ni sposobna zagotavljati socialne blaginje svojim državljanom.

Medgeneracijske skupine so nastale na principu strokovne pomoči pri aktiviranju lastnih virov moči. Voditelji, med katerimi je osem žensk in osem moških, prihajajo iz vrst različnih struktur Ministrstva, polovica je še vedno zaposlena, drugo polovico tvorijo upokojenci, ki so še dovolj mladi in vitalni, da svoj socialni kapital delijo s svojimi stanovskimi kolegi. In ravno stanovska pripadnost organizaciji je temeljna značilnost medgeneracijskih skupin, ki so predstavljene.

Inštruktor usposabljanja je zelo večje prepoznal socialni kapital kandidatov za usposabljanje. Še več, skozi enoletno izobraževanje mu je uspelo ta kapital pomnožiti. Od srečanja do srečanja je učna skupina postajala bolj homogena in v prizadevanjih k skupnemu cilju tudi vsebolj prijateljska skupina. Poleg osebne rasti jim vodenje skupin pomeni pripravo na lastno starost in nudi upanje, da bodo nekoč, ko bo to potrebno, deležni pomoči tudi sami. Redna intervizijska srečanja nudijo zagotovilo, da bo mreža skupin v na MORS-u nadaljevala z uspešnim delom, saj pomeni vključitev v Medgeneracijsko društvo »generator« novih prostovoljcev, vključitev v intervizijsko skupino pa »inkubator«, ki omogoča osebno in strokovno rast voditeljev.

Ob primerjavi pasti voditeljev medgeneracijskih skupin MORS-a in pasti, s katerimi se srečujejo voditelji skupin za samopomoč starih ljudi, ki so vključeni v Zvezo društev za socialno gerontologijo Slovenije, ugotavljam, da obstaja »nabor« pasti, ki je značilen za delo s

skupinami starih ljudi. Pasti so prepoznavne ne glede na to, v katerem okolju, regiji ali zvezi skupina deluje. Zato je zelo pomembno, da se o njih govori, piše, se jih deli, kajti le tako jih je mogoče prepoznati in zanje najti kompetentne rešitve.

Medgeneracijske skupine za kakovostno starost so na videz podobne skupinam, ki delujejo v domačem okolju, saj se srečanja odvijajo na terenu, kjer člani živijo. Hkrati vsebujejo elemente, ki so značilni za institucionalne skupine: kader, sredstva, prostore in druge materialne pogoje zagotavlja institucija (MORS), ki se bistveno razlikuje od institucij, kot so domovi za stare. Ta specifičnost predstavlja novost, tudi za stroko socialnega dela, zato se izkušnje lahko uporabijo pri organiziranju mrež v različnih gospodarskih in družbenih subjektih.

LITERATURA

- Etični kodeks organiziranega prostovoljstva (2006). V: <http://www.prostovoljstvo.org/docs/ETICNI%20KODEKS.doc> (sprejem 28. 2. 2010).
- Košak Peter (2010). Drobthinice – izbor iz diplomskih nalog prostovoljk in prostovoljcev. Ljubljana: samozaložba.
- Mali Jana (2009). Recenzija programa projektov skrbi za nekdanje pripadnike 2008/2009. Projekt: »Skupine za samopomoč«. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Ministrstvo za obrambo RS (2009). Projekt: »Skupine za samopomoč«. Ljubljana: 024-17/2008-33 z dne 15. 06. 2009
- Ramovš Jože (2003). Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Slokar Martina (2009). Pasti pri ustanavljanju skupine. V: Prepletanja, št. 29, str. 10–12.
- Šadl Zdenka (2007). Čustveno doživljanje starostnikov: od tradicionalnih pogledov k sodobnim. V: Socialno delo, letnik 46, št. 1/2, str. 13–19.
- Zakon o obrambi (uradno prečiščeno besedilo) (ZObr-UPB1) (2004). Uradni list Republike Slovenije, 103 (23. 9. 2004), str. 12478–12504.
- Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV) (2007). Uradni list Republike Slovenije, 68 (30. 7. 2007), str. 9624–9639.

Kontaktne informacije:

Peter Košak

Ljubljanska cesta 72, Novo mesto

peter.kosak61@gmail.com